

ЮВІЛЕЙ УЧЕНОГО-ЕТНОЛОГА

Довідка. Народився 7 лютого 1936 року в с.Бедевля Тячівського району Закарпатської області. З 1966 року працює на історичному факультеті Ужгородського університету. В 1968 році захистив кандидатську дисертацію на тему: “Громадський і сімейний побут колгоспного селянства Закарпаття”. Працював доцентом кафедри загальної історії, а згодом кафедри історії стародавнього світу та середніх віків. В 1994 році на засіданні спеціалізованої ради Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії Наук України (м.Київ) захистив докторську дисертацію на тему: “Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини XIX – першої половини XX ст.” В 1995 році отримав вчене звання професора. В 2001-2004 роках очолював колектив кафедри історії стародавнього світу та середніх віків. Наразі є професором цієї кафедри.

Протягом 1992-2000 рр. Михайло Петрович – провідний вчений Науково-дослідного інституту карпатознавства, де керував комплексною темою “Роль і місце культурних та історичних традицій у формуванні національної свідомості на українських етнічних територіях Карпат у XIX-XX ст.” Під його керівництвом захистили кандидатські дисертації О.Малець та М.Зан. Підготовлені до захисту роботи П.Ференца та В.Куртяка. Працюють над дисертаційними роботами П.Федака, В.Гладь та М.Курта.

Він брав активну участь у виникненні та діяльності Ужгородської міської та обласної організації РУХу. З грудня 1990 р. є членом відродженого крайового товариства “Просвіта”. Протягом 1990-1994 років був депутатом Закарпатської обласної Ради народних депутатів. Михайло Петрович очолював групу народних депутатів “Демократична платформа”, яка протидіяла прокомуністичній більшості та відстоювала ідею української незалежності ще на початку 1990 року.

М.П. Тиводар – автор понад 150 наукових праць з проблем етнології, історії та краєзнавства. Він автор першого в Україні навчального підручника “Етнологія” (1998, 2004). Далеко за межами України відомі його роботи: “Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини XIX – першої половини XX ст.” (1994), “Закарпаття: народознавчі роздуми” (1995), “Життя і наукові пошуки Федора Потушняка” (2005). Він є автором окремих розділів фундаментальних праць “Гуцульщина” (1987) та першого тому “Лемківщини” (1999), співавтором монографій “Закарпаття: минуле і сучасне” (1986), “Історія Ужгорода” (1993) та упорядником видання “Закарпатський музей народної архітектури і побуту” (1971). Як дослідник історії Закарпаття, брав участь у підготовці видання “Усторія міст і сіл УРСР. Закарпатська область” (1969).

Протягом майже 40-літньої роботи на історичному факультеті читав і продовжує читати оригінальні навчальні курси, що викликають зацікавлення в студентів: “Етнологія”, “Етнополітологія”, “Теорія етносу”, “Етнодержавознавство”, “Етноконфліктологія”, “Етнографія Закарпаття” та ін.

Родина. Дружина М.П. Тиводара – Олена Михайлівна (1936 р.н.), український філолог, є пенсіонеркою. Донька, Мирослава (1959 р.н.) – завідувач гістологічної лабораторії Закарпатської обласної судмедекспертизи. Син, Роман (1965 р.н.) є приватним підприємцем. Онук, Роман (1981 р.н.) працює в Закарпатській облдержадміністрації. Онук, Станіслав (1991 р.н.) – учень 10 класу Ужгородської СШ № 20.

- Михайле Петровичу, як відомо, Ви займалися власною генеалогією, тобто шукали коріння, витоки родини Тиводарів. Розкажіть про результат Ваших пошуків.

- В с.Бедевля Тячівського району, звідки я родом, зараз налічується близько 180 сімей Тиводарів. Всі Тиводари, які проживають в Тячеві, Грушові, Тересві є вихідцями із Бедевлі. Декілька родин Тиводарів проживає і в Ужгороді, Виноградіві. Шукаючи свій родовід, я спирався на праці дослідників Петроваї та Мігалі. Коріння Тиводарів, скоріш за все походить від «прізвища», яке вперше згадується в 1326 році. Вже в 1346 році угорський король видав офіційну грамоту, якою підтвердив право на маєтки панові Станіславу в Бедевлі. Петроваї вважає, що саме від Станіслава та його брата Ердива походять на Мараморощині такі родини як Тиводар, Дан, Стан, Нан, Мігалі та ін. Згодом вони поширилися на інші комітати краю. Крім цього я знайшов генеалогічну грамоту родини Тиводарів, яка чітко засвідчує, що Тиводари – корінні жителі с.Бедевля. В праці П.Чучки про прізвища закарпатських українців вказується, що це прізвище поширене і в кількох селах у Хорватії. Власне, його етимологію П.Чучка виводить від імені Теодор (українською «Богдан») і перекладається воно з середньовічної грецької як «Божий дар».

- Що стосується безпосередньо Вашої сім'ї, ким були Ваші батьки, близькі? Як склалося Ваше дитинство «за мадярів» та юність «за визволителів»?

- Мої батьки, Петро Васильович та Оксана Іванівна (дівоче прізвище Вайнагій) були селянами-середняками. Із батькової рідні залишився стрийко Дмитро, а з боку матері залишилися лише двоюрідні брати, племінниці. З ними я підтримую родинні контакти. Що стосується моїх рідних, склалося так, що я залишився сам. Один брат помер при народженні. Інший помер під час війни, коли в селі був великий тиф. Сестра Маруся померла у віці 29 років.

Народився я в тодішній Чехо-Словачині. Перші враження в мене залишилися з доби Карпатської України. Тоді в селі був великий мітинг, майоріли синьо-жовті прапори. Це було моє перше враження, яке збереглося, власне, як кольорова гамма. Потім була угорська влада. Дуже багато вражень, які збереглися в пам'яті. Згадується трагічне – як із села забирали євреїв. Пригадується, як сусіди-євреї просили батьків дивитися за будинком, бо мали намір повернутися. Але так і не повернулися. Інше враження – в селі стояли польові госпіталі. Тоді в селі був великий тиф. Кожного дня були по 2-3 похорони. Тоді помер мій молодший брат Василь. Вимерло майже півсела.

Пізніше, коли відбулися невеликі бої і ввійшли радянські війська, пригадується цікавий і показовий момент. Люди добре підготувалися зустріти «визволителів», і ... вивісили синьо-жовті прапори. Командування наказало забрати ці прапори. Тоді селяни заговорили, що це «не наші» прийшли.

В той час, малому хлопцеві, доводилося працювати як дорослій людині. Носив їсти батькові на косовицю, збирав овочі та фрукти худобі. В 1943 році в нашому українському селі відкрили угорську школу. Навіть сестру Марусю забрали в цю школу. Батько зі скандалом згодом перевів її в українську школу. В тій мадярській школі навчалось по декілька школярів. В 1944 року я закінчив 1 клас української (руської) школи. Пам'ятаю свого першого вчителя Егреші, який мав довгу палицю і нею «виховував» дітей. Семирічку я закінчив в рідному селі, а 8 клас – в Тересві, середню освіту завершив вже у Тячеві 1953 року.

Добре пригадується колективізація. Тоді розкуркулили за надуманим звинуваченням мого вуйка Івана. Батько прийняв до нас на квартиру випускницю Полтавського педінституту, вчительку Галю Шульгу. Проживаючи в нас, вона ходила з нами навіть в поле працювати. Була простою селянською дівчиною, але дуже заляканою. З острахом вона розповіла батькові, чого слід очікувати від советів. Тому він колгоспником так і не став, бо вже в 1947 році працював робітником лісокомбінату.

- Що спричинило Ваш вибір в далекому 1953 році стати істориком? Якими були будні студента Тиводара?

- Навчаючись в Тячеві, найбільше захоплювався історією та географією, хоч вчителя предмету «Історія» не пригадую. Натомість дуже багато читав історичних романів, художньої літератури. Всі твори за шкільною програмою старався прочитати в оригіналі. Через читання, власне, я й зорієнтувався на історію. Це значною мірою зумовило мій власний вибір, який відбувся якось сам собою. Хоч батько хотів, щоб я став медиком, я сказав: «Ні, я поступлю туди, де я хочу». Батько не став перечити. Я вибрав історію, і в 1953 році, вперше в житті, прибув в Ужгород. Тоді ми здавали такі багато вступних іспитів. З історії та географії я мав «5», українського твору, мови і літератури – «4», російського диктанту – «3», мови і літератури – «5», не пригадую оцінки за іноземну мову. Так у 1953 році я став студентом істфаку УжДУ.

Навчаючись в університеті, проживав у гуртожитку. Жив у кімнаті серед математиків старших за курсом (серед них був і математик Степан Степанович Поляк). Тільки вже на 5 курсі проживав на квартирі. Тоді мав добру звичку як для студента – йшов з пар в студентську столову, а звідтіля – в бібліотеку, після чого влаштовував своє дозвілля. Регулярно займався в секції по баскетболу, на 1-2 курсу грав у футбол за рідне село а також за збірну університету з футболу.

Звичка постійно відвідувати університетську бібліотеку виробила елементи дисциплінованості. Тому із навчанням я не мав жодних проблем, за винятком деяких суб'єктивних моментів. Тодішня директор бібліотеки Фесенко настільки мені довіряла, що давала ключі від спецфонду, який був на той час несформованим. Там я читав тоді заборонені роботи Краснова «От двухглавого орла к красному знамени», мемуари Пуанкаре, львівське видання «Майн камф» Гітлера, праці Грушевського. Власне, багато чого там знаходив. Читав «запоєм». Ознайомився також із просвітянськими виданнями краю міжвоєнного часу. Тоді це було своєрідним відкриттям для мене.

Перша курсова робота в мене була по історії Стародавньої Спарти. Власне, наукою я почав цікавитися з 2 курсу. Влітку, після завершення 1 курсу, я отримав завдання від мого наукового керівника Федора Михайловича Потушняка зробити запис весілля в Тересв'янській долині. Я дуже старанно віднісся до цього завдання, зробив детальний запис. Це і визначило моє подальше входження в етнологію. Я писав курсові роботи по закарпатському весіллю як «складовій частині східнослов'янського весілля». Мусів наводити паралелі з російським, білоруським весіллям. Опрацював празьке видання праці Федора Вовка «Студії з української етнографії та антропології».

Оскільки посилалися на його праці було заборонено, то Федір Михайлович знайшов вихід з проблеми – я послався на французьке видання праці Ф.Вовка, хоч мовою і близько не володів. Опрацював етнографічні статті Луки Дем'яна в «Літературній неділі» та ін.

Крім того, що навчались, тоді студентам потрібно було працювати в колгоспах. Особисто мені два рази (влітку та восени) доводилось збирати врожай, перебуваючи в Кіровоградській області. Пригадується один цікавий сюжет того часу. Це було восени 1956 року. Наші дівчата самі варили їсти. Це степова Україна, і на дворі вони палили соломною. Для того щоб варити їсти соломною потрібен рогач. Один сокурник Антон Стойка, для того щоб оборонятися від псів, забрав рогач і пішов додому. Дівчата не змогли зварити їсти майже до обіда, тому студенти не вийшли на роботу. Наступного дня радіо «Вільна Європа» передала, що студенти-історики застрайкували в знак підтримки подій, що відбуваються в Угорщині. Збіг був і в тому, що в сусідньому районі, теж з якихось побутових умов не вийшли на роботу студенти-математики. Власне, представники ректорату, Закарпатського та Кіровоградського обкомів Компартії вивчали ситуацію. А ми тоді навіть не знали, що в діється в Угорщині! Коли ж повернулися в університет, на комсомольських зборах пробували з'ясувати – хто взяв рогач? До честі групи, ніхто із студентів (хоч і були двоє комуністів) не видав Антона. Пізніше він став економістом, виїхав до Москви.

- Нещодавно Ви видали працю про наукові пошуки відомого вченого Федора Потушняка. Розкажіть дещо про роль цієї постаті у Вашому студентському житті. Кого ще з хороших викладачів, лекторів можете відзначити?

- Про це я писав, і хочу підкреслити, що співпраця між нами мала місце на рівні студента та наукового керівника. Федір Михайлович добре орієнтувався в науковій літературі. Він остерігався близьких наукових контактів з колегами, студентами. Тільки вже на 5 курсі, коли я готував дипломну роботу, кілька разів бував у нього вдома. Тоді ми більше спілкувалися. Він відважився дати мені книжки, адже я не жив тоді в гуртожитку. Це були праці Ф.Вовка, П.Чубинського, М.Зубрицького, В.Шухевича, Д.Щербаківського, Ю.Жатковича, М.Грушевського, З.Фройда та ін.

Серед хороших лекторів відзначу Леоніда Антоновича Коваленка. Його згодом, як і Ф.Потушняка, звинувачували у всіляких гріхах. Згодом він виїхав в Кам'янець-Подільський. На 1 курсі дуже добре нам читала стародавню історію викладачка Дашкевич. Любив лекції М.Лелекача, Ф.Потушняка. Хоч дехто із колег твердив, що Ф.Потушняк не знав української мови. Для того, щоб їх переконати, я приносив вірші, які писав Ф.Потушняк в 40-х рр. Після чого вони піднімали руки і казали протилежне. Тоді Я.Штернберг працював лаборантом, дуже запам'яталися мені його лекції з історії країн Азії і Африки. Інші тільки розпочинали свою наукову та викладацьку роботу.

Дуже багато тоді читалося так званих суспільних дисциплін. З тих лекторів я жодного не пам'ятаю, хіба що проректора по навчальній роботі Головатого. Мав із ним своєрідний конфлікт. Він проводив практичне заняття з політекономії і дуже хвалив, як добре жити в колгоспі. Я сказав, що це неправда, бо мати працювала в колгоспі і не отримала за трудовні жодної оплати. Він це запам'ятав і на іспиті записав у відомість «задовільно». Залікової я не дав і пішов із заявою до тодішнього ректора І.Ленарського. Ректор сказав, що якщо всі іспити будуть на «відмінно», то дозволить перескласти іспит з політекономії. При комісії Головатий не хотів ставити «п'ять», тільки «чотири». Пізніше, коли я працював в університеті, він пригадав цей конфлікт серед колег і вибачався за свій вчинок.

- Михайле Петровичу, сучасна молодь, яка «іде в науку» доволі швидко, вже через 3-4 роки після завершення навчання у вищій школі, захищає дисертації. Відомо, що кандидатську дисертацію Ви захистили в 1968 р., тобто, через 10 років після завершення навчання на істфаці. Розкажіть, будь ласка, як склалася Ваша подальша доля?

- Після завершення навчання у 1958 році я отримав направлення в семирічну школу сусіднього села Біловарці. Але в райвоно мене визначили в Дубівську середню школу, де я й працював до 1966 року. Тоді я викладав читав історію, курс, який ніхто не хотів викладати – суспільствознавство та кілька уроків географії. Був класним керівником. Крім того працюючи в Дубовому створив шкільний, а потім сілький етнографічний музей. Але сталося так, що як я переїхав в Ужгород, той музей розікрали. Працюючи в школі, мене агітували до районного комітету комсомолу. Я не погодився.

В 1960 році я поступив в заочну аспірантуру Інституту фольклористики, мистецтвознавства та етнографії АН УРСР. Щоб поступити в аспірантуру, тоді потрібно було відпрацювати два роки. Окрім цього, я не мав направлення до аспірантури. Науковим керівником

моєї теми кандидатської дисертації «Громадський і сімейний побут колгоспного селянства Закарпаття» був Г.Ю. Стельмах. В Інституті в мене були хороші відносини не тільки з керівником, але й з іншими працівниками.

В 1962 році я організував своєрідну етнографічну експедицію Інституту на Закарпатті. Тоді знімався етнографічний фільм про коляди в Карпатах. На Закарпатті він знімався в Імстичові Іршавського району, Терєблї Тячівського району і в с.Ясіня на Рахівщині. Потім – в Івано-Франківській, Львівській областях і на Буковині. Кольоровий фільм вийшов в трьох частинах. Демонструвався частіше на Заході, ніж в СРСР. Це був своєрідний успіх Інституту.

В університет я прибув вже практично із готовою дисертацією. В 1966 році я подав її до захисту. Восени 1967 року вона була рекомендована до захисту, а в травні наступного року захист відбувся у Києві. Він пройшов дуже успішно. Пригадую хороші враження від зустрічей із закарпатцями, які працювали в системі Академії наук. Насамперед, це були О.Мишанич та В.Німчук. Наступного дня після захисту, на Дніпрі близько 40 закарпатців (фізики, математики, філологи) влаштували «гостину» з приводу мого захисту. Потім «закарпатська община» Києва влаштувала ще одну зустріч. Співали закарпатських пісень, спілкувалися, жартували. Є що згадати, одним словом.

- Ваша наукова кар'єра вченого-етнолога пов'язана із вивченням специфіки традиційного скотарства Українських Карпат. Як Вам працювалося над такою незаполітизованою проблемою в радянський період?

- В кінці 60-х рр. виникла ідея створення Закарпатського музею народної архітектури та побуту. Наказом ректора УжДУ та керівництва обкому партії я був призначений науковим консультантом. Кілька років фактично пішло на роботу по виявленню, збору експонатів майбутнього музею. Влітку організовувались етнографічні експедиції. Наприклад, що стосується інтер'єру, начиння хати з Тячівського району майже повністю мною зібрано. Що стосується інтер'єру хат з Міжгірського та Волівецького районів – це від 40 до 60% виявленого мною етнографічного матеріалу. Крім цього багато роботи було проведено над принципами формування експонатів та описами етнографічних об'єктів, формою і змістом нарисів про етнографічні групи Закарпаття. Багато мороки було із розробкою путівника. Подібних музеїв в Україні не було, а потрапити за кордон, де є такі музеї не доводилось. Першою хатою, яка була оформлена згідно наукових принципів, була хата саме із Тячівського району.

Були проблеми, оскільки тодішнє керівництво області прагнуло показати багатство сучасного колгоспника і хату колишнього закарпатського бідняка. Після відвідин музею секретарем ЦК КПУ по ідеології Троньком ідея «бідняцької хати» зникла. Після оглядин багатих світлиць, музейних експонатів, він висловився досить оригінально: «Наш народ жив бідно, але був талановитий! І талант нашого народу видно у цій кімнаті!» Після цього випадку жоден із партійних функціонерів не втручався у формування інтер'єрів світлиць.

В 1970 році мене залучили до проведення карпатознавчої конференції та до підготовки першого випуску «Карпатського збірника». Через два роки він побачив світ. Тоді я вже працював над новою темою по традиційному скотарству Українських Карпат. У своїй публікації в «Карпатському збірнику» я мав необережність посилатися на праці В.Кубійовича. Його відносили до буржуазних націоналістів, колабораціоністів, які співпрацювали з фашистами. В той час розпочалась нова кампанія боротьби з інакомисленням, яку очолив В.Маланчук. Мене було звинувачено. Була створена комісія, яка розслідувала питання. Завдячуючи толерантній людині В.Пальку та тодішньому ректору Д.Чепуру я залишився працювати в університеті. Втім, практично біля семи років мені було важко опублікуватися. Прізвище Тиводар було під своєрідною забороною. Якоїсь помітної наукової роботи я не проводив, хоч збирав матеріал для докторської дисертації.

Тільки в кінці 70-х – на початку 80-х рр. світ побачили мої наукові публікації. Докторська робота практично була завершеною вже 1985 року. Але в Україні не було захисту по етнології. Роботу було потрібно перекладати російською мовою. Я мав попередні домовленості про захист в Москві або Тбілісі. Грузини навіть запрошували, щоб я приїжджав захищати роботу. Коли я почав перекладати роботу російською мовою, то побачив, що вона втрачає свій зміст. Водночас, в середині 80-х рр. в країні розпочались відомі процеси перебудови, гласності, демократизації. Я десь відчув, що буде і захист українською мовою в Україні. Дисертація чекала свого часу. Коли я подав дисертацію до захисту на початку 90-х рр., колеги по факультету дуже дивувалися. Натомість в роки перебудови брав участь та ініціював кілька наукових конференцій в Хусті,

Мукачеві, Ужгороді. Вони були присвячені проблемам краєзнавства. Тоді ми пробували оживити народознавчий аспект. Підтримувалися наукові стосунки із етнологами з Києва та Львова.

- Говорячи про Тиводара-науковця, не можна оминати постаті Тиводара-політика. Не секрет, що саме в кінці 80-х – на початку 90-х рр. Ви були досить відомим політиком краю. Про це можна пересвідчитися, гортаючи сторінки тогочасної обласної преси, не говорячи про архівні папки облдержадміністрації та облради. Чому тоді Ви пішли в політику?

- В кінці 80-х рр. поряд із науковою та викладацькою роботою я був причетний до створення міської та обласної організації Руху. Власне із 22 серпня 1989 року я вже був рухівцем. І в тому ж 1989 році, я це підкреслюю, подав заяву в партійну організацію університету про вихід із КПСС. Це був своєрідний шок на факультеті, в університеті. Пробували розглядати питання на партійних зборах. Через рік подав заяву про вихід з партії В.Зілгалов. Інші колеги самостійно не виходили з партії. Я часто потім жартував: «Я вийшов, а вас ліквідували». Коли в 1989 році на своєму робочому столі поставив невеличкий синьо-жовтий прапор, працівники навчального корпусу приходили пересвідчитися, чи це дійсно має місце.

Вже коли я був депутатом облради, в 1990-1991 роках мене, по-суті не чіпали. Тоді мені вдалося створити депутатську групу «Демократична платформа». Відзначу, що це була доволі «розмита» група. Деякі депутати то входили, то виходили з неї. Особливо це стосується депутатів-угорців, які після ініціювання питання автономії області переорієнтувалися на прокомуністичну більшість облради. Згодом у віці 60 років, я зосередився виключно на науковій, педагогічній та громадській роботі. Спрацював із крайовою «Просвітою». Зараз підтримую та симпатизую націонал-демократичним «помаранчевим» силам, зокрема В.Ющенкові. В його особі я бачу прихильника української національної держави. Підкреслюю, що я є прихильником саме української національної державності. Щодо запитання, чому тоді пішов у політику, можу сказати, що був у політиці в той час, бо вважав, що хтось туди має йти.

- В кінці минулого року обласні мас-медіа презентували Вашу працю «Життя і наукові пошуки Федора Потушняка». Чи є у Вас ще щось «у запасі», над чим працюєте зараз?

- Задуми є. Ось зараз завершую розділ щодо питань етногенезу. Потім відішлю матеріал до Львова. Хочеться зробити видання «Етнографія Закарпаття». Але я на роздоріжжі – робити як наукове видання чи як навчальний посібник для студентів? Адже подібний курс читається на історичному факультеті. Цей задум виник досить давно. Вже найближчим часом розроблю деталізований план видання. Хотілося б зробити цікаве ілюстроване видання. Сподіваюсь, що з часом таке видання буде.

- Чи можна говорити про «наукову школу професора Тиводара»?

- Безперечно, що крім власної наукової роботи керую написанням кандидатських дисертацій. Доводиться спрямовувати в наукове русло колишніх своїх студентів. До прикладу, випускник істфаку, а тепер вже здобувач кафедри В.Король працює над темою народних вірувань та обрядів. Весною, думаю, захистить дисертаційну роботу П.Ференц. Він висвітлив проблему формування української національної свідомості українців Закарпаття у міжвоєнний період, видав монографію. В 2003 році О.Малець захистив роботу, що висвітлює етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті в радянський період. Інший мій вихованець В.Куртяк вже досить давно підготував оригінальну роботу, де документально дослідив роль етнічного фактору в діяльності політичних партій в Україні у 1917-1920 роках. Також видана власна монографія, опублікована низка наукових статей. Це фактично фундаментальна тема, її варто продовжувати, дослідити сучасний період. Василь спроможний це зробити. Молодий дослідник, мій вихованець П.Федака пообіцяв, що подасть свою етнографічну роботу на травень місяць. В.Гладь працює над роботою етнополітологічного характеру, вивчає особливості етнополітичної культури України. М.Курта працює над проблематикою жінки в народній традиції українців Закарпаття. Колишній мій дипломант С.Сенько виконує роботу історико-мистецтвознавчого плану.

Під моїм керівництвом працював колишній керівник ЦВК України М.Рябець. Але йому я колись порадив стати юристом. Потім під час зустрічей він завжди згадував, що я визначив йому фах юриста. Теперішній керівник Ужгородського комерційного технікуму, кандидат економічних наук П.Гаврилко теж є моїм вихованцем. Нещодавно знімав копію зі своєї дипломної роботи, яку я зберіг у власному архіві. Своїм вихованцем вважаю й кандидата історичних наук І.Шніцера, який писав студентські роботи під моїм керівництвом. Певною мірою вважаю своїм вихованцем

М.Глушка, який працює в Києві. Зараз він захистив вже докторську дисертацію. По народному звичаєвому праву в мене працював І.Попович. Можна згадувати багато. Є директори шкіл тощо.

Власне, про якусь наукову школу важко говорити. Адже практично до середини 90-х років я не був керівником дисертаційних робіт. Згодом деяким випускникам і тим, які хотіли нав'язати когось, відмовляв. Вони хотіли стати кандидатами наук, а не науковцями. Як педагог, вважаю, що не варто людям йти в науку заради чогось іншого, як не самої науки. Крім цього вважаю, що не маю права керувати тими, з ким не працював як зі своїми студентами. Також здобувач чи аспірант повинен «загорітися» своєю темою, працювати над нею. Таких досить мало. Втім я ніколи не гнався як за кількістю своїх учнів, так і за кількістю своїх публікацій. Вважаю, що не кількість праць визначає рівень науковця. Хтось твердить, що має 100, 300 публікацій. А я питаю: «Хто їх читає, крім них самих?» Так само і не кількість захищених під твоїм керівництвом робіт, визначає рівень педагога вищої школи.

- Якщо коротко, то які риси цінуєте в науковцеві та викладачеві вищої школи?

- В науковцеві, перш за все ціную грунтовність, фундаментальність його праць, теоретичний рівень, наукову виваженість. Науковець повинен бути аргументованим. Не багатослівним, а аргументованим. Не можна робити висновків на одиночному фактові, як це роблять деякі дослідники, які вивчають соціально-політичну історію. В цьому плані етнологам легше. Ми робимо висновки на частоті повторюваних фактів, оперуємо типологіями.

У викладачеві ціную такі якості як порядність, чесність, об'єктивність. Якщо викладач не є об'єктивний, а упереджений, то студенти це відчують, адже їх не правильно оцінюють. Можеш мати якісь претензії до студента як людини, але повинен оцінювати його рівень знань, а не його вчинки.

- Чи маєте вільний від роботи час? Як його проводите?

- Не вважаю себе трудоголіком. Маю вільний час. Майже щодня зранку чи після обіду ходжу пішки по набережній. Читаю газети, журнали. В літній час працюю на присадибній ділянці. Маю невеликий садок. Виноград. Завжди є якась робота. Не можу просто так сидіти й нічого не робити. Телебачення дивлюся, але небагато. В основному, це спортивні, аналітичні та політичні програми. Фільми дивлюсь досить рідко. Серіали не люблю. Надаю перевагу народній українській музиці, поп-музиці. Завжди подобалась мелодійна українська народна або естрадна пісня. Так смаки і не змінилися.

- В жовтні минулого року ми святкували 60-ліття Ужгородського університету. Наразі Вам 70 років – славний ювілей. Цього ж року, виповнюється 40 літ, теж престижний ювілей Вашої роботи у провідному вищому навчальному закладі області. Враховуючи Ваш досвід, щоб Ви побажали керівництву УжНУ в цей час?

- По-перше, дуже ціную вміння тримати слово, вміння тримати обіцянку. По-друге, важливо, щоб у керівництва не було зради своїм принципам. По-третє, досвідчені керівники не повинні слухати «шептунів». Це я бажаю всім, хто займає керівні посади.

Вважаю, що кожен керівник має стояти «над процесом», і не встрявати в поточні розборки, конфліктні ситуації між колегами. Важливо виступати своєрідним арбітром, не приймати швидких рішень. Особливо що стосується особи, адже потім це важко виправити. Загалом варто не забувати й за біблійний принцип: «Не судить і не судимі будете». Потрібно пам'ятати про те, що все, що людина зробила в житті, і позитивного і негативного, в кінці кінців стає явним. А це згодом відіграє неабияку роль у тому, як сприймає людину, педагога, науковця, керівника оточуюче його середовище.

- Михайле Петровичу, щиро вдячний Вам за вичерпні відповіді. В цей двічі ювілейний для Вас рік від свого імені, колег та близьких хочеться побажати Вам насамперед карпатського здоров'я та довголіття, родинного затишку, здійснення задумів та Божої благодаті!

Розмову вів
Михайло ЗАН